

**Goede Vrijdag 2026 - Kruiskerk**

**Via Crucis - Franz Liszt  
O Lamm Gottes unschuldig – J.S. Bach**



**Vocaal Ensemble Linguae atque cordis  
piano – Rocus van den Heuvel  
muzikale leiding Bert 't Hart**

## Johann Sebastian Bach (1685-1750) – O Lamm Gottes onschuldig (BWV 618)

Bert 't Hart -orgel

Deze koraalbewerking is de Lutherse versie van het Agnus Dei. De koraalmelodie wordt gespeeld in het pedaal. Op de manualen klinkt een tegenmelodie met onophoudelijke muzikale verzuchtingen (*seufzer*), die het moeizame zeulen met het kruis muzikaal uitbeelden. Deze tegenmelodie wordt in canon gespeeld, maar de hoogte van beide canonstemmen verschilt van elkaar (canon op de kwint).

*O Lamm Gottes, unschuldig am Stamm des Kreuzes geschlachtet,  
allzeit erfunden geduldig, wiewohl du warest verachtet,  
all Sünd hast du getragen, sonst müssten wir verzagen.  
Erbarm dich unser, o Jesu.*

## Franz Liszt (1811-1886) – Via Crucis

De Via Crucis (Kruisweg) van Franz Liszt is de muzikale uitbeelding van 14 kruiswegstatiën, voorafgegaan door een proloog. Afbeeldingen van deze statieën zijn vaak in katholieke kerken te zien. Ze zijn ontleend aan Bijbelteksten en aan Middeleeuwse legenden. We projecteren hier de afbeeldingen van Gérard Héman, een Rotterdams kunstenaar (1914-1992) die vooral verhalende kunst maakte. De Stichting HémanArt, ([www.hemanart.nl](http://www.hemanart.nl)) verleent toestemming voor gebruik.

Veel mensen kennen Franz Liszt als een romantisch componist en pianovirtuoos uit de 19<sup>e</sup> eeuw. Minder bekend is, dat hij zich aan het eind van zijn leven terugtrok in een klooster in Rome – “Ik draag een diep verdriet in mijn hart dat soms in geluid moet uitbreken”. Hij zag het in zijn laatste jaren als een taak om de kerkmuziek te renoveren, werkte lange tijd aan de Via Crucis die hij in 1879 voltooide. Het stuk is uniek, zit tegen de grens van wat muzikaal kon en mocht (vrijwel atonaal). De muziek is een en al expressie: soms verstilde devotie, we leven mee met een uiterst moeizame kruisgang, maar ook keiharde hamerslagen en stampende soldatenlaarzen. Liszt gebruikt lutherse koralen, gregoriaanse hymnen. ... De muziek werd totaal niet begrepen. Kerk en wereld waren er niet aan toe, de eerste uitvoering was pas in 1929, lang na Liszts dood. Hij maakte ook een versie zonder woorden: die werd pas in 1980 uitgegeven.

### Proloog

Wat voorafging: Jezus is verraden en opgepakt. Hij wordt door de hogepriester verhoord, ter dood veroordeeld en ter bevestiging daarvan naar de Romeinse prefect Pilatus gebracht.



Liszt opent de proloog met het 'kruismotief'. Het wordt door de piano gespeeld en het komt in de Via Crucis nog talloze malen terug. Vervolgens klinkt de oude gregoriaanse hymne: *Vexilla regis prodeunt* – Liszt bewerkt de oorspronkelijke melodie. Het koor zingt het eerste vers eenstemmig, het tweede ondersteund met akkoorden, het derde couplet is meerstemmig en fugatisch.

*Vexilla regis prodeunt,  
Fulget crucis mysterium,  
Qua vita mortem pertulit  
Et morte vitam protulit.*

*Impleta sunt quae concinit  
David fideli carmine  
Dicendo nationibus  
Regnavit a ligno Deus.*

*O crux ave, spes unica,  
Hoc passionis tempore!  
Piis adauge gratiam,  
Reisque dele crimina.*

De koningsvaandels gaan vooraan,  
het kruis schittert vol geheimen,  
hier verdroeg het leven de dood  
en bracht door de dood nieuw leven voort.

Vervuld is wat David zingt  
in een betrouwbaar lied  
dat hij zingt voor de volken,  
dat God als koning heerste vanaf het kruishout.

Gegroet, kruis, onze enige hoop  
in deze lijdenstijd!  
vermeerder voor toegewijden de genade  
en wis voor beklaagden de schuld uit.

### Statie I - Jezus wordt ter dood veroordeeld

Jezus staat voor Pilatus. De prefect verhoort hem opnieuw, maar bevindt Jezus onschuldig. Onder druk van 'het volk' laat hij Jezus echter niet vrij. Hij laat hem geselen en levert hem uit ter kruisiging. Pilatus wast zijn handen in onschuld. (Matt.27,24)



*Innocens ego sum  
a sanguine justi huius.*

Bijna deze hele statie is zonder tekst, alleen de piano klinkt: *fortissimo*. Stampende en dreunende slagen, harteloos en hardvochtig. Aan het eind klinkt het kille vonnis en dan toch nog woorden van Pilatus:

Onschuldig ben ik  
aan het bloed van deze rechtvaardige

### Statie II – Jezus draagt zijn kruis

Jezus wordt naar buiten geleid en het kruis wordt op zijn schouders gelegd. Hij moet het zelf dragen.

De muzikale verbeelding is bijna zonder tekst. De piano begint, donkere tremolo's voorspellen onheil,



Jezus verlaat 'dizzy' (zo laat de piano horen) het paleis, en dan .. (crescendo) .. de confrontatie met wat hem te wachten staat:

*Ave, ave, crux!*

Gegroet, kruis!

Hij neemt het kruis op zich (het 'kruismotief') en gaat op weg .. De piano klinkt regelmatig, eentonig, van stap naar stap, verder en verder, even staan, weer verder en dan ..

### Statie III – Jezus valt voor het eerst

De muziek verbeeldt Jezus' struikelen gevolgd door een harde val. (dissonanten)

*Jezus cadit*

Jezus valt

Het kruis drukt zwaar op hem, verplettert hem bijna, hij ligt op de grond (langdurende tonen). Ook moeder Maria ziet het gebeuren, zo suggereert de muziek, want het begin van het *Stabat mater dolorosa*, een Maria hymne uit de Middeleeuwen, klinkt.



*Stabat mater dolorosa  
juxta crucem lacrimosa,  
dum pendebat filius.*

Er stond een moeder vol smart, vol tranen, naast het kruis waar haar zoon aan hing.

### Statie IV – Jezus ziet zijn moeder



Dit is de eerste statie waarin uitsluitend de piano klinkt.

Indringend wordt door de piano uitgebeeld dat Jezus weer omhoog probeert te komen uit zijn val. Zeer moeilijk, beetje bij beetje komt hij omhoog, zakt terug (dissonant), komt weer omhoog. Alle tonen van de piano – op één na – worden achtereenvolgens doorlopen, en nog eens, en nog eens, maar het lukt niet, totdat ... - halverwege deze statie - Jezus zijn

moeder ziet ... De muziek lost op, bereikt nu (heel zacht) de toon, die tot nu toe ontbrak en hij staat weer ...

### Statie V- Simon van Cyrene helpt Jezus het kruis te dragen

Ook deze statie heeft geen tekst, alleen pianoklank. De piano vertelt hoe de tocht haperend verdergaat. Het is zwaar (dissonanten), pauzes, Jezus zakt in,



*richt zich weer op, gaat verder, maar kan niet meer, zakt weer in en ..krijgt hulp (!). De muziek verandert, wordt lichter, een toeschouwer draagt mede zijn kruis, trekt zich zijn lot aan ... de tocht gaat verder, regelmatigere stappen nu, verder en verder ..*

### **Statie VI – Heilige Veronica**

Maar het is zo zwaar: *vertragingen, rusten, ‘enkele’ tonen in de piano.* Maar weer zijn er mensen die meelevén. Volgens de legende veegde een vrouw zijn bebloede en bezwete hoofd af. Liszt verbeeldt dit met een Luthers koraal (in de inleiding gebruikt hij de letters/ tonen B.a.c.h. als motief):



*O Haupt, voll Blut und Wunden,  
voll Schmerz und voller Hohn!  
O Haupt, zum Spott gebunden  
mit einer Dornenkron!  
O Haupt, sonst schön gezieret  
mit höchster Ehr und Zier,  
Jetzt aber höchst beschimpfet,  
gegrüßet seist du mir!*

Deze liefde en deze zorg helpt. Jezus kan, zij het traag, weer verder. *De muziek van deze statie eindigt in majeur!*

### **Statie VII – Jezus valt voor de tweede keer**

Maar de weg blijft loodzwaar. Jezus valt voor de tweede keer. *Jezus cadit* zingen de mannen, en moeder Maria is in de buurt en lijdt mee. Zij ziet hoe zwaar haar zoon het heeft en Liszt laat vrouwen zingen: *Stabat mater dolorosa, juxta crucem lacrimosa, dum pendebat filius.*



### **Statie VIII – De vrouwen van Jeruzalem**



*Zwaarmoedige, slepende, bijna continu dalende chromatiek bepaalt de sfeer. Op zeker moment versnelt de muziek, sneller en harder volgen de dissonanten elkaar op. Dan .. stilstand als Jezus zich richt tot de vrouwen in de stoet:*

*Nolite flere super me,  
sed super vos ipsas flete  
Et super filios vestros*

Lucas 23, 28

Huil niet om mij,  
maar om jullie zelf  
en jullie kinderen.

*Waarna Jezus verder gaat (dalende dissonanten, zwaar) .. en dan opeens 'trompetten', luid, markant, soldaten die de meute voortdrijven naar Golgotha (?)*

**Statie IX – Jezus valt voor de derde keer**

*Jezus cadit: dezelfde muziek als in Statie III en VII, iets 'hoger' gecomponeerd (omdat we al op Golgotha zijn?). De statie eindigt met het *Stabat mater dolorosa*, dat iets anders verloopt (dreigender, dissonanter): de tocht gaat niet verder.*



**Statie X – Jezus wordt ontkleed**

*In deze statie klinkt alleen de piano. Lage, trage akkoorden brengen een lugubere sfeer, terwijl – hoger - loopjes van dalende noten lijken te suggereren hoe telkens een kledingstuk verdwijnt. Dan een pauze (dobbelen om het onderkleed?) en het ontkleden gaat verder, tot hij aan het eind (enkele zachte dalende tonen) daar naakt staat.*

**Statie XI – Jezus wordt aan het kruis genageld**

*Keiharde mokerslagen in de piano en gepeupel dat roept:*

*Crucifige, Kruisig hem*

*De piano laat horen dat aan het eind van deze statie het kruis rechtop wordt gezet.*



**Statie XII – Jezus sterft aan het kruis**

*Zijn klacht klinkt, kaal, helemaal alleen, geen piano:*

|  |  |   |
|--|--|---|
| <i>Eli, eli, lamma<br/>sabacthani?</i> |  | <i>Mijn god, mijn god,<br/>waarom heb je me<br/>verlaten?</i> |
|--|--|---|

*De piano laat horen hoe zijn hoofd steeds verder naar beneden zakt. Weer klinkt zijn stem,*

*In manus tuas commendo  
spiritum meum.*

In uw handen beveel ik  
mijn geest

Een tussenspel van de piano volgt: berustend, sereen, verstild, het lijden voorbij (?). Dan klinken Jezus' laatste woorden: *Consummatum est* (het is volbracht), even later (na een inleiding van de piano met een verwijzing naar het koraal *O, Traurigkeit*) worden deze woorden herhaald en bevestigd door de vrouwen rond het kruis: *consummatum est*.

Dan volgt het koraal *O Traurigkeit* met prachtige, expressieve harmonieën, een gezongen meditatie, verstillde devotie.

*O Traurigkeit, o Herzeleid  
Ist das nicht zu beklagen?  
Gott des Vaters einigs Kind,  
Wird in Grab getragen.*

*De Paaskaars - licht van Christus - wordt gedoofd.*

### **Statie XIII – Jezus wordt van het kruis genomen**

Deze statie is een terugblik van de piano op wat er gebeurd is.

Na een inleiding klinkt voor het laatst (in de piano): *Stabat mater dolorosa*. Daarna volgt een herhaling van de indringende 4<sup>e</sup> statie als Jezus keer na keer probeert na een val weer op te staan (*opwaartse chromatiek in de piano*). *Het lukt hem niet. Tot hij zijn moeder ziet: dan klinkt, heel zacht, de verlossende noot die tot nu nog niet was.*

Dan volgt het begin van statie VI, de heilige Veronica: ook zij ontfermde zich over Jezus.

### **Statie XIV – Jezus wordt in het graf gelegd**

Ook deze laatste statie is een terugblik. Eerst keert het kruismotief nog een keer terug, dan ook weer de hymne uit de proloog *Vexilla regis*, de tekst is nu:



*Ave Crux, spes unica,  
mundi salus et gloria.*

*Auge piis justitiam,*

*reisque dona veniam.*

*Amen.*

Gegroet Kruis, onze enige  
hoop, roemvolle redding  
van de wereld.

Vermeerder het recht voor  
de toegewijden en geef  
vergifenis aan de  
schuldigen. Amen

En daarna, heel screen en troostend, het afscheid: *ave crux*. Samen, met één stem. En de piano besluit heel zacht de Via Crucis met het kruismotief

\*\*\*

*Wilt u niet applaudisseren. In stilte verlaten als eersten de musici de kerk,  
daarna de anderen.*

\*\*\*

*Morgenavond vieren we de terugkeer van leven en licht in ons bestaan:  
21.00 uur, voorganger ds. Esther Weijenberg*

### Linguae atque Cordis

Sopranen 1: Annemarie Bakker, Annette Boenink, Ireen van Bijnen

Sopranen 2: Nelly Versteeg, Pauline Koele, Jeannine Caland

Alten: Jeannine Caland, Marina Jongkind,

Nelleco Aalders (solo statie 14), Ruth Winsemius

Tenoren: Ted Badoux, René Bruijstens, Herman Lai,

Joeri de Mol, Jaap Visser

Bassen: Frans Bedaux, Paul Houba, Bart Schreuder,

Bert Schreuder, Dolf Weverink (solo Pilatus)

Bariton: Bert 't Hart (Christus)

*We kunnen helaas niet zonder donaties, contant of digitaal.  
Beide kan bij de uitgang*